

O českém názvosloví zvířat a rostlin

1. Zásady českého zoologického názvosloví

(podle <http://www.natur.cuni.cz/nazv/>)

1. Účelem českého zoologického názvosloví je zprostředkovat šíření přírodovědeckých poznatků, tj. umožnit komunikaci mezi odborníky a neodborníky. Proto je žádoucí, aby česká jména byla co možná jednoduchá, odborně a jazykově přijatelná, srozumitelná a stabilní.
2. V zájmu stability českého názvosloví se doporučuje maximální využití již existujících názvů forem a skupin, ať již kodifikovaných, nebo osvědčených v praktickém používání. Trvalou vazbu těchto názvů na příslušné formy je třeba zachovat i v případě, že z vědeckých důvodů dojde v jejich taxonomickém chápání k určitým posunům.
3. Pokud české názvy neexistují a je nutno vytvořit pojmenování nová, nebo je nutné se rozhodnout pro užití jednoho z více existujících názvů, doporučuje se dodržovat tyto zásady:
 - 3a. České názvosloví živočichů nemá být obdobou názvosloví vědeckého, a proto se ani neřídí důsledně jeho pravidly (zásada priority, změny názvů živočichů v souvislosti s taxonomickými posuny apod.). Například severoamerický rys by se měl stále jmenovat „rys kanadský“, bez ohledu na to, zda je vědou momentálně pokládán za samostatný druh, nebo za subspecii našeho rysa ostrovida, zda je řazen do rodu *Lynx* nebo *Felis* (doporučuje se přihlídnout k odst. 3d).
 - 3b. Není nutné, aby každému vědeckému rodovému jménu odpovídalo i odlišné české označení. Naopak, zejména u méně známých forem se doporučuje užití širších skupinových označení, v případě potřeby až do úrovně řádu nebo i vyšší (např. rodové jméno „daman“ pro všechny příslušníky řádu *Hyracoidea*, přestože se v jejich vědeckém označení objevují rodové názvy *Procavia*, *Heterohyrax* a *Dendrohyrax*).
 - 3c. Pojmenování druhů je dvouslovné, přičemž na prvním místě je označení rodu (kachna pižmová, nikoliv pižmová kachna). V případě, kdy nemůže dojít k záměně, lze určitý druh označit i jediným jménem (např. lev, fenek, kojot apod.). Takové jméno potom nelze vztáhnout pouze k rodu. Jednoslovné druhové názvy je třeba používat s rozvahou.
 - 3d. Každý poddruh má v českém odborném názvosloví trinomické jméno. V případě, kdy nemůže dojít k záměně, lze určitý poddruh označit i dvouslovným jménem (např. medvěd brtník místo medvěd hnědý brtník nebo krajta tmavá místo krajta tygrovitá tmavá apod.). Takové dvouslovné jméno potom ovšem nelze vztáhnout pouze k druhu.
 - 3e. Ve zvláštních případech, mezi něž patří např. označení smíšené populace biologických druhů a kleptonů, je vhodné toto označení uvedením v uvozovkách přímo vyznačit (např. „zelení skokani“). Samotný klepton pak ponese dvouslovné jméno (např. *Rana kl. esculenta* - skokan zelený).
 - 3f. U domácích zvířat stačí volit pojmenování typu „koza domácí“, „tur domácí“ apod., bez ohledu na původního předka. Podrobnější jména plemen, odrůd apod., nejsou již záležitostí zoologického názvosloví.
 - 3g. České jméno se doporučuje vytvářet souhlasně se jménem vědeckým (např. *purpurea* = červená). Je-li vědecké pojmenování pro překlad nevhodné, doporučuje se použít překlad

jména anglického, popř. jiného světového jazyka. Teprve v případě, že budou tato jména z nějakého důvodu nevhodná, doporučuje se vytvoření jiného českého označení. Jako málo vhodná se přitom jeví kombinace dvou podstatných jmen, zejména pokud jsou nestejně gramatického rodu (kachna chocholatá versus polák chocholačka).

- 3h. Pokud jde o druhy „méně frekventované“, doporučuje se použít k jejich označení české rodové jméno (či jméno vyšší jednotky, např. řádu) doplněné kompletním jménem vědeckým (např. „pisivka *Lachesilla bernardi*“).
- 3i. U jmen rodů, jejichž gramatický rod není v češtině jasný (např. moko, kynkažu, koala, panda apod.), se doporučuje v názvoslovných publikacích přímo stanovit gramatický rod a způsob skloňování.
4. Pro názvy vyšších taxonů (řád a výše) se doporučuje užívat vžitá pojmenování (viz např. brodiví místo případné snahy použít názvu s příponou -tvaré apod.). Pro taxony vyšší než rod pojmenované podle některého rodového jména, je nutné použít jména rodu v tomto taxonu zahrnutého.
5. Autorům a uživatelům českých jmen živočichů se doporučuje konzultovat nejasné případy s Názvoslovnou komisí České zoologické společnosti, Viničná 7, 128 44 Praha 2.

2. Rod

1. Rod bývá jednoslovné podstatné jméno, kteréhokoliv ze tří mluvnických rodů.

2. Rod má různý počet písmen

dvě písmena: lo

tři písmena: ara, bez, bob, buk, bér, dub, emu, hya, hye, hýl, jak, kos, kur, kyj, kůň, lao, lea, len, lev, los, lín, lír, moa, mol, muk, mul, myš, mák, pes, páv, pýr, rak, rez, roh, ruj, rus, rys, rzí, rýt, sob, sup, síh, sýc, tis, tok, tui, tur, veš, vlk, výr, vší, zej, čáp, ďas, a nezařazené had

čtyři písmena: adas, agus, akát, alka, alky, aloe, amur, anoa, anýz, argo, axis, bika, blín, bobr, boda, bodo, bulu, cedr, cejn, chrt, cist, dita, dity, doga, drop, дума, dýně, dřín, fela, fely, fosa, fosal, fret, gara, gila, gisu, guan, guar, habr, hadi, hara, hasu, hebe, hero, hloh, hmyz, hoko, hruj, humr, husa, husy, hádě, hřib, ibis, inga, inka, itea, ixie, jilm, jodo, jora, juka, kagu, kako, kala, kapr, kata, khur, kivi, kloš, kmín, koka, kola, kopr, koro, koza, kozy, krab, kudu, kuna, kuny, kuru, kusu, káně, křen, křez, křín, křís, lama, laoš, lidi, lidé, liči, lori, losi, luřa, líha, lípa, maki, mana, mara, mary, mech, mera, mery, meta, mlok, mléc, mlži, mník, moho, moko, moli, moud, mrož, mula, máta, mura, mýra, niob, nody, nypa, nypy, ocún, ohař, okáč, olše, oman, oměj, orel, orka, osel, ovce, oves, ovád, očař, paka, paky, pika, pima, pipa, pipy, pita, plch, plži, poto, potu, prha, psík, puřa, puma, raci, rama, řita, rmen, roup, rusi, ryby, réva, rýže, růže, sasa, sbor, sena, siba, sika, sled, slon, sléz, smil, smrk, smrž, sněť, sobi, sova, sovy, srha, supi, suta, ságy, sápa, sója, tahr, tana, tany, taro, teju, teka, titi, toři, tuři, tygr, upír, vari, vasa, viry, vlha, vlhy, vosu, vosy, vrba, vyzu, vřes, yzop, zako, zebu, zlak, zora, zubr, zéva, zévy, árón, úhoř, úpor, úzká, úšeň, čego, čerň, čmel, čuňu, čája, čápi, řasa, řasy, řepa, ředý, řmel, řtír, řtít, řváb, řáma, řito, řaby,

pět písmen: acéna, adéla, adély, agama, agamy, aguti, agáve, akara, akuři, alang, amada, ampák, anapa, antia, arara, areka, argus, astra, atila, avahí, azora, badan, badil, bahie, bahoň, balza, bario, baňka, bedla, beira, bejry, bejsa, bivia, bizona, blyxa, bodka, bojga, bojgy, bolen, bonga, bongo, boryt, braya, „brouk“, brvec, brčál, bukač, bursa, buvol, byřel, bělas, běžci, břiřt, břiřa, břiřt, cečuň, celík, cetie, chaka, chama, chamy, chejr, chmel, chrpa, cobia, cokor, cykas, cipal, daman, danio, daněk, datel, datli, dhouř, dingo, dlask, domba, donka, donky, dorab, dosna, drmek, dropi, drozd, drsek, drupa, duřek, dyřík, dále, děhel, děřeň, děřel, elona, elops, elysa, epeda, epedy, evara, řazol, fenek, fiala, řryna, řryny, řřek, řřík, řavún, řekon, řizán, řomut, řoral, řuani, řudea, řudey, řundi, řurda, řadař, řasar, řavez, řavýř, řerci, řerma, řhhhh, řlíva, řlíza, řhohol, řholub, řhouba, řhouby, řhořec, řhrbáč, řhroch, řhrouz, řhruje, řhrách, řhubař, řhumři, řhutia, řhučka, řhučky, řhyena, řhyeny, řhylie, řidyla, řiliřa, řindri, řiris, řirena, řixora, řjakon, řjarva, řjasa, řjasaň, řjavor, řjazyk, řjedle, řjeheb, řjehla, řjehly, řjelec, řjelen, řjesen, řjetel, řjeřáb, řjeřci, řjeřek, řjeřik, řjina, řjmeli, řjosta, řjulia, řjuvie,

jílek, kabar, kahau, kajan, kajka, kajky, kaloň, kalín, kamiš, kanic, karas, kasie, katla, kavka, kavyl, kavče, kačka, kašťa, keřil, kiang, kilka, kinie, klaun, klika, kloři, klířt, koala, kobra, kogie, kojot, kolus, komba, komár, konik, korál, kosík, kotrč, kotul, kozák, kočka, krabi, krana, krtci, krtek, krtoř, krysa, kukal, kulan, kulák, kulík, kumba, kulol, kuska, kuňka, kuňky, kvaga, kyvor, kříři, labeo, labuť, lamon, lanýř, lapka, lapky, lecha, lelci, lelek, lemur, lenec, lenok, lerén, lesan, leseč, lesoň, lesák, letci, lezec, lilek, lilie, lilík, lipan, liřaj, liřka, liřák, lnice, loboř, loděč, losos, lotos, lovci, lořák, lumci, lumek, lumík, luněč, luňci, luňák, lyska, lysky, lélie, lířka, majka, majky, majna, makak, makie, malpa, malpy, mamba, mamej, mamut, manta, manty, manul, marřa, marři, masař, mavuň, mechy, melok, mesit, mezek, mečik, mečř, minua, miřik, mřoci, molík, momot, monst, morač, moroň, morče, moták, mořan, mrkev, mrvka, mřec, mujuk, muteň, muřka, muřák, mydas, myrta, myřka, myřák, mádie, máčka, máčky, mýval, měřik, mřice, mřurka, mřurky, nagir, nahur, nandu, naras, nelma, nesyt, netík, noháč, nopál, norec, norek, nosál, nočák, nukta, náduť, návka, návky, odula, okoun, okáci, oliva, olpie, ompok, opice, oribi, orixa, orlík, orsej, osika, osman, osmák, otala, ouřko, ovsík, ovsřř, ovádi, ovčák, pabuk, padlí, pakůň, palma, palmy, panak, panda, pandy, papak, parej, parma, parmo, parmy, pasoj, pcháč, piják, pilea, pilát, pimoa, piona, piony, pipla, pipra, písík, pitoř, plazí, plzák, plřík, pogon, polej, polyp, polák, pomec, posed, pouva, prase, proso, psoun, ptyas, ptáci, pukol, pulec, pupec, pávie, pávík, pórek, pěvci, pěvec, pěvka, quemí, racci, racek, radyk, rafie, rajka, rajče, ramie, raroh, rdest, rehek, reveň, risoa, risoy, robal, roháč, rojok, rokyt, rorýs, rotan, roupí, routa, rožec, rudík, rukev, rulík, rusec, rybák, rypoř, rysec, ryzec, rákos, ráček, sadec, sagra, sagry, sajga, sajgy, salpa, salpy, samoa, sanak, saola, sapan, sapín, satan, satyr, savci, scink, sekel, sekáč, serov, sesel, sezam, silie, sisor, siven, skunk, sluka, sluky, smuha, sněti, sobík, sojka, sokol, sovka, spála, srnec, srpek, srřeň, srřni, sumci, sumec, sumka, sumky, sumýř, surýn, sviřř, svída, sylfa, sysel, sářeň, sěpie, sýček, tabon, tabák, takin, tapír, tchoř, tejus, terej, tesie, tetra, tečka, timoj, tomel, tomka, topol, tořič, trest, tropa, trávy, tukan, tuleň, tulum, turan, tuňák, tužec, tykev, tyran, tyris, ucháč, uluko, upřři, urena, urzon, vader, vanda, vanga, varan, vačík, vigna, vikev, vilec, vilín, vitie, vlček, vocha, vodan, vodák, vosík, vrbař, vrbka, vrhač, vrkoč, vrána, vydra, vydry, váleč, vářka, vářky, vítod, výřik, včela, včely, věřř, zajíc, zamie, zebra, zerav, zepar, zmije, zobec, úhoři, čagra, čajot, čapka, čejka, čejky, černě, červi, čirok, čmeli, čolek, čočka, čílko, čipek, čírka, čřfek, čřřci, čřžek, d'ábel, řepěň, řepík, řezan, řečík, řakal, řanta, řater, řelmy, řeřík, řicha, řírál, řišan, řišák, řkvor, řprot, řtika, řtřři, řvábí, řidla, řidlo, řuhýk, řelva, řelvy, řluna, řluva, řumen

3. vícelslovný název rodu

Někdy je rodové jméno dvouslovné: bakterióza manioku, boři dřevce, boři květ, chocholovitost trav, hadí kořen, hadí mord, hadí mordec, jelení jazyk, maři list, myři ocásek, octová bakterie, paví oko, ptačí noha, ptačí zob, stračí noha, vlčí bob, vlčí mléko, vodní květ, vodní mor, vraní nořka, vraní oko, vánoční hvězda, řabí římě

4. křřženci rodů

Některá rodová jména jsou křřženci: plevelnatec + trojzubec, pětiprstka + běloprstka, hloh + miřpule, hnidák + turan, kostřava + jílek, marunek + rmen, okrotice + kruřtík, pětiprstka + prstnatec, sikavice + čekalice, sikavice + čekánek

5. Mluvnický rod je trojho druhu – mužský, řenský a řřední.

U některých může kolísat, nebo svádět – káně, saranče, srřeň.
svízal (m) rostlina x svízal (ř) potřř, nesnáz
kedluben/kedlubna
brambor/brambora
okurek/okurka

6. Monotypické názvy

Jsou to názvy pro zvířata, která se vyskytují pouze v jednom druhu a tím pádem i v jednom

rodě. Název pro druh je tedy vlastně i názvem pro celý rod. např. dudek chocholatý, protože jiný dudek než chocholatý neexistuje, mroř mořský, narval jednorohý, běluha mořská, hrabáč kapský, hroch obojživelný, andulka vlnkovaná., přstros dvouprstý, mamut severní. Jsou to zvířata běžně rozřřřená a známá, ale i běžnému člověku neznámé druhy jako ptakopysk podivný, koala medvědková, vavkovlk psohlavý, křtobodlín, harpyje. U rostlin například kukuřice setá, piřmovka obecná, vavřín uřlechtilý, oleandr obecný, chmel otáčivý, jinan dvoulaločný, volemie vzneřená. Někdy tyto taxony mají i svoji samostatnou řeď, řád i vyšři jednotku.

3. Druh

Druh býva přídavné jméno označující nějakou typickou vlastnost.

Počty v závorce jsou pro mužský+řenský+řřední rod, nebo jako součete

1. druhové jméno označující barvu

černý (711), černá (437), černé (40), modrý (300), modrá (285), modré (4), bílý (397), bílá (357), bílé (44), řlutý (339), řlutá (343), řluté (13), zelený (354), zelená (283), zelené (26), červený (466), červená (354), červené (28), hnědý (481), hnědá (355), hnědé (12), řialový (79), řialová (166), řialové (1), řůřový (199), řůřová (223), řůřové (12), zlatý (324), zlatá (239), zlaté (3), střřbrný (155), střřbrná (60), střřbrné (3), ředý (495), ředé (5), ředá (288), ředivý (21), ředivá (24), ředivé (0), oranřový (122), oranřová (163), oranřové (3), modravý/á/ě (278), pleťový/á/ě (89), vínový/á/ě (7+23+0), rezavý/á/ě (222+160+0), slonovinový (18), purpurový (176), nachový (201+131+3), červenavý (190), střřbrný (296)

2. druhové jméno označující velikost

nejmenři (258), menři (563), malý (646+473+27), prostřední (471), velký (777+499+19), větři (379), největři (76), veliký (23+13+0), maličký (231), malinkatý (13), malinký (53), obrovský (538), obři (40)

3. druhové jméno označující geografické umístění

severní (781), jižní (597), řápadní (587), východní (739), severovýchodní (9), severozápadní (8), jihovýchodní (9), jihozápadní (7), africký/á/ě (560+422+17), americký/á/ě (938+726+18), asijský/á/ě (232+163+10), evropský/á/ě (447+290+8), australský/á/ě (298+193+4), severský/á/ě (52+43+0), tichomořský/á/ě (90), pacifický/á/ě (90), řředomořský/á/ě (1), řředozemní (63), novozelandský/á/ě (190), galapářský/á/ě (76), sibiřský/á/ě (426)

4. druhové jméno označující velikost, tvar, počet nebo barvu nějaké řásti řěla

Zde je označen počet zástupců podle druhé řásti slova za lomítkem

velko/zobý (567), malo/uchá (164+137+6), malo/řupinná (236) velko/ústý (169+131+3), zeleno/nohý (559+764+12), zeleno/hlavý (1090+782+10), zeleno/ocasý (1084+472+6), zeleno/boká (104+83+7), zeleno/křřdlý (459+228+7), zeleno/oká (693+491+29), bělo/kořený (31+60+1), řřřhlo/stopký (6+11+0), malo/listý (2231+1828+63), velko/plodý (374+326+5),

5. druhové jméno označující místo, kde řije

vodní (372), luční (366), polní (353), řesní (867), pouřtní (133), horský/á/ě (651+517+10), pobřežní (365), řřřmořský/á/ě (234), řkalní (511), křřviřtní (58), hvozdní (2), bahenní (479), jeskynní (134), řední (43), piřečný (177+130+0), tundrový (59), řařelinný+řařelinnový (3+48), potoční (275), řiční (332), jezerní (97)

6. druhové jméno označující, že byl popsán jako první

obecný (2427), obecná (1942), obecné (28)

7. druhové jméno popisující povrch těla
drsný (129+173+1), hladký (196+192+0), jemný (69+96+1), huňatý (43+55+2), žláznatý (54+80+1), ostnitý (98+96+0), trnitý (96+98+0), ježatý (74+105+1), vlasatý (40+37+2), chlupatý (149+245+2), štetinatý (173), srstnatý (182)

9. druhové přivlastňovací jméno
Cookův, Wilhelminin, Herminina

10. druhové jméno je podstatné jméno
Někdy je druhové jméno živočicha jménem podstatným – paví oko, mrchožrout, goliáš, boipeva, hranostaj, poustevník, troglodyt, kameníček, znojed, krejčík, skvrnatec, harlekýn, parukářka, uhelníček, rudoočko, lodivod, emurančík, harlekýn, kladivoun, tloušť, proudník, ručejník, admirál. Velmi časté je toto u ryb nebo ptáků, kde je druhové jméno nějaké nářeční slovo z oblasti, kde se daný živočich vyskytuje. Domorodé názvy jsou téměř pravidlem u části afrických turovitých.

11. neshoda mluvnických rodů
Někdy se druhové jméno gramaticky neshoduje se jménem rodovým:
smldínec sloni noha, ježatka kuří noha, hloh kuří noha, ježatka paví noha, krásnoporka kozí noha, bršlice kozí noha, povíjnice kozí noha, suchohřib babka, vstavač kukačka, polák chocholačka, hřib modračka, suchohřib modračka, sleziník routička, pryšec chvojka, jalovec chvojka, polák kaholka, jeřáb mišpulka, liliovec kostilomka, sklípan divoženka, šurpek běločepka, peříčkovník monika, štírek monika, jalovec chvojka, pryšec chvojka, rournatec spirálka, polák kaholka, šurpek běločepka, jaterník podléška, karas závojnata, ryzec syrovátka, česnek pažitka, javor babyka, svízel povázka, vlnovník krátkonožka

12. neexistence druhového jména
Některé rody mají pouze jeden druh a jméno druhové neexistuje nebo se nepoužívá – kiang, khur, jak, adšari, banteng, arni tamarau, dhoul, indri babakoto, kapybara, orangutan, moroň, hutia-konga, surikata, binturong, jinan dvoulaločný, kukuřice, šimpanz, moroň, hrabáč africký, bongo, nutrie říční, charza, mink, carabao, dudek chocholatý, vlk, moro, dudek hadilov pisař, orlovec říční, hoacin chocholatý, promyka, hrabačka surikata, hrabáč, ptakopysk podivný, hutia-konga, kapybara, ovíječ, mamut, fenek, vidloroh, dlask, andulka vlnkovaná

13. druhové jméno u rostlin a hub
U rostlin a hub může být druhové jméno podstatné – rdesno blešník, dýně meloun, tykev turek, borovice kleč, borovice kosodřevina, borovice blatka, ostřice pašáchor, rokambol, broskvoň nektarinka, patizon, brukev zelí, hřib kříšť, lilek potměchuť, fikovník smokvoň, laskavec žminda, laskavec blít, svida dřín, javor klen, javor babyka, rdesno červivec, řebříček bertrám, pryšec kolovratec, kapraď samec, papratka samice, plavuň vidlačka, jeřáb oskeruše, jeřáb muk, jeřáb břek, krvavec toten, chundelka metlice, ostrožka stračka, topol osika, třešeň ptáčníce, česnek ořešec, ořechovec pekan, brusnice borůvka, vičenec ligrus, klikva žoravina, kalina tušalaj, celík zlatobýl, jestřábník chlupáček, kosatec pašáchor, pelyněk černobýl, pelyněk brotan, hloh kuří nožka, hřib žlučník, hřib kovář, hřib strakoš, hřib satan, nopál smokvec, fikovník banyán, fikovník sykomora, dýně meloun, žanovec mčchýřník, oman Christovo oko, ostružiník moruška, ostružiník maliník, srstka angrešt, kopřiva zahavka, hluchavka pitulník, bedrník anýz, miřík celer, hvozdík kartouzek, klejicha vatočník, rozrazil rezekvítek, dub šípák, dub drnák, jasan zinnář, slivoň trnka, slivoň švestka, smrk sitka, smrk omorika, choroš oříš, bezovka ucho Jidášovo, skořicovník kafrovník, ločidlo čertovo lejno, netík vlas Venušin, vlas Magdalenin, kukuřice koňský zub, ibišek čínská růže, mochyně židovská třešeň, pěnišník alpská růže – speciální víceslovné názvy mají třeba druhy rodu citroník (*Citrus*), brukev (*Brassica*), ředkev (*Raphanus*)

Druhové jméno může být dvouslovné – Lorda Howa, kuří nožka, Pátera Crowleye, Skalistých hor, dračí hlava, hadí hlava, hadí kůže, paví očko, myší ouško, kuří noha, paví noha, psi